CZU: 347.63:369.7(498):341.217(4) DOI: 10.5281/zenodo.7358882

PROGRAMUL DE VIZITĂ MINOR ŞI PLATA PENSIEI DE ÎNTREŢINERE, ASPECTE CARE POT ATRAGE RĂSPUNDEREA PĂRINŢILOR ÎN DREPTUL ROMÂN ŞI DREPTUL UE

MARIN Marilena,

doctor în drept, conferenţiar universitar, Facultatea de Drept şi Ştiinţe Administrative,Universitatea Ovidius din Constanţa,
Avocat,Baroul Constanţa

The current paper is intended as an analysis in respect of two legal issues, particular to family law, namely, the visitation schedule/hours of the minor child along with the payment of the maintenance allowance, from the standpoint of the liability under the circumstances of non-compliance with legal provisions, court decisions or the convention that has been established by the parents of the minor child. The points brought forward are assessed mainly in terms of the Romanian law, yet there are references to European and international law. The form of liability incurred as an outcome of non-compliance with the law might be deemed as of civil and/or criminal nature, as appropriate according to the corresponding case.

The operational method that has been taken into consideration as regards the analysis encompasses observation, document analysis and case studies, thus allowing the collection of theoretical information to be linked afterwards with the argument of judicial matters.

Keywords: child, child support, liability, visitation schedule/hours

Introducere

Programul de vizită minor şi *plata pensiei de întreţinere* reprezintă două situaţii de natură civilă care pot atrage inclusiv răspunderea penală. În considerarea respectului pentru drepturile copilului, legiuitorul a reglementat fiecare dintre aceste situaţii, în sensul că a stabilit cadrul legal aplicabil relaţiior dintre părinţi cu privire la copiii lor şi a stabilit sancţiunile aplicabile în situaţiile în care dispoziţiile legale nu sunt îndeplinite întocmai ori sunt total nesocotite de către unul dintre părinţi, provocând astfel prejudicii copilului minor. În acest context dreptul român şi dreptul UE reglementează tragerea la răspundere a părintelui care se face vinovat.

În cuprinsul prezentei lucrări am pornit de la prezentarea raporturilor juridice specifice dreptului familiei sau care sunt asimilate acestor raporturi (în această situaţii sunt relaţiile de concubinaj din care pot apărea copii). În cadrul acestor relaţii, odată cu separarea părinţilor, copilului minor trebuie să i se respecte o serie de drepturi, printre care dreptul de a păstra legăturile firești cu ambii părinţi şi dreptul de a beneficia de suport material din partea părinţilor săi. Raţiunea pentru care am plecat de la această abordare a avut în vedere

faptul că cele două situaţii menţionate anterior furnizează cele mai multe litigii în materia dreptului familiei.

De asemenea, am prezentat şi tipul de infracţiuni reglementate de legea română în raport cu cele două cazuri expuse anterior şi m-am oprit la faptele concrete care pot atrage răspunderea penală a părintelui, în cazul nerespectării convenţiei părţilor (atunci când există o asemenea înţelegere amiabilă) ori a hotărârilor judecătoreşti (în caz de conflict).

Având în vedere faptul că judecătorul român aplică pricinilor pe care le soluţionează, alături de legislaţia naţională, şi legislaţia europeană ori actele normative internaţionale recunoscute şi ratificate de către statul român, am apreciat oportună şi prezentarea rolului unora dintre aceste acte normative în jurisprudenţa românească.

1. Raporturile juridice de dreptul familiei sau cele asimilate relațiilor de familie

Legislaţia română şi lucrările care formează doctrina de specialitate, privesc în mod diferenţiat relaţia dintre soţi şi relaţia dintre concubini întrucât există anumite particularităţi care trebuie avute în vedere. Una dintre aceste particularităţi o reprezintă relaţia părinţilor cu copiii lor, nefiind obligatoriu ca părinţii să se afla într-o relaţie de căsătorie sau de concubinaj pentru ca legiuitorul să le recunoască ori să nege drepturile copiilor respectivi.

Relaţia dintre părinţi şi copiii lor, indiferent dacă acesti copii sunt rezultaţi din căsătorie, din afara căsătoriei ori din adopţie,se raportează la nevoile copilului, fără a se face vreo diferenţă dacă aceşti copii sunt minori ori majori şcolarizaţi, până la vârsta de 25 de ani, dacă frecventează cursuri în învăţământul public sau privat (important este ca acele cursuri să fie urmate la program de studii cu frecvenţă, care să nu îi permită, în principiu, să se întreţină singur).

Cât priveşte separarea în fapt a soţilor şi/sau divorţul ori separarea părinţilor (care se află în relaţie de concubinaj), această stare de fapt nu trebuie să afecteze relaţiile copilului cu părinţii săi. În caz contrar, legea consideră că se poate aduce atingere drepturilor fundamentale ale copilului şi sancţionează părintele care vatămă copilul minor. Legiuitorul pune pe primul plan interesul superior al copilului, drepturile sale constituţionale, fără să fie interesat de nemulţumirile ori tensiunile în care se află părinţii acestuia.

În cazul căsătoriei, consecinţele divorţului părinţilor asupra copiilor minori sunt următoarele:

a. exercitarea în comun de către ambii părinţi a autorităţii părinteşti, ca regulă, potrivit dispoziţiilor art. 397 din actualul cod civil român (sau exercitarea exclusivă, ca excepţie). Practica judiciară română promovează situaţia-regulă şi în cazuri foarte rare judecorul dispune situaţia-excepţie;
b. stabilirea locuinţei copilului minor, potrivit dispoziţiilor art. 400 al. 3 Cod civ. ori schimbarea locuinţei copilului, potrivit art. 497 Cod civ.
c. obligaţia de plată a contribuţiei lunare de întreţinere pentru copilul minor, cu menţiunea că ambii părinţi trebuie să contribuie la cheluielile privind întreţinerea, creşterea şi educarea copilului respectiv. Regula este că, dacă minorul locuieşte cu unul dintre părinţi, contribuţia acestuia poate fi prestată şi în natură, în mai mare măsură. Celălalt părinte va presta preponderent întreţinerea în bani;
d. stabilirea unui program de vizită minor în favoarea părintelui cu care nu locuieşte copilul. O situaţie aparte poate apărea în situaţia în care unul dintre părinţi sau copilul nu are domiciliul în ţară ceea ce impune uneori un regim juridic diferit în privinţa obligaţiilor rezultate din programul de vizită şi din obligaţia plăţii unei contribuţii lunare în favoarea copilului. O altă situaţie poate apărea şi în cazul în care bunicii solicită program de vizită minor, distinct de programul de vizită stabilit în favoarea unui părinte.

Cu privire la *stabilirea programului de vizitare minor,* ca drept al părintelui care nu locuieşte cu copilul său, acesta este un drept pe care părintele care nu locuieşte împreună cu copilul său trebuie să îl solicite în faţa autorităţii: instanţă de judecată ori notar public, după caz, în funcţie de tipul relaţiilor de familie şi în raport de autoritatera în faţa căreia se cere desfacerea căsătoriei). Programul de vizită minor este calificată atât ca drept al copilului, în contextul păstrării relaţiilor fireşti ale copilului cu părinţii săi, cât şi un drept al părintelui de a ţine legătura cu copilul său şi de a-i urmări creşterea, educarea şi evoluţia şcolară.

Spre deosebire de *plata contribuţiei lunare/pensie de întreţinere* de către părintele care nu locuieşte cu copilul său şi care contribuţie este datorată în raport de posibilităţile celui obligat şi nevoile celui care o primeşte, aceasta este calificată de legiuitor ca un drept al copilului, iar instanţa hotărăşte asupra acestui aspect prin hotărârea judecătorească pronunţată la divorţ. Un rol important îl are dreptul la informaţie [1] şi comunicarea obligaţiilor pe care

unul dintre părinţi le are faţă de copilul său.

2. Programul de vizită minor în legislaţia română

Locuința copilului după divorţ este reglementată de Codul civil în cuprinsul art. 400. Legiuitorul român a avut în vedere interesul superior al copilului, iar *în lipsa înţelegerii dintre părinţi sau dacă aceasta este contrară interesului superior al copilului, instanţa de tutelă stabileşte, odată cu pronunţarea divorţului, locuinţa copilului minor la părintele cu care locuieşte în mod statornic. Dacă până la divorţ copilul a locuit cu ambii părinţi, instanţa îi stabileşte locuinţa la unul dintre ei, ţinând seama de interesul său superior.*

În mod excepţional, şi numai dacă este în interesul superior al copilului, legiuitorul român dă posibilitatea instanţei să *poată stabili locuinţa acestuia la bunici sau la alte rude ori persoane, cu consimţământul acestora, ori la o instituţie de ocrotire.* În sarcina acestor categorii de persoane intră *supravegherea copilului şi îndeplinesc toate actele obişnuite privind sănătatea, educaţia şi învăţătura copilului.*

În acest caz, poate fi atrasă răspunderea penalăcând părintele declară un anumit domiciliu, în faţa autorităţii/instanţei, la momentul stabilirii locuinţei copilului, după care îşi schimbă domiciliul fără a anunţa celălalt părinte, limitându-i acestuia din urmă posibilitatea de a păstra legăturile cu minorul (vorbim aici despre încălcarea hotărârii judecătoreşti sau a convenţiei părţilor).

O altă reglementare care se regăseşte în codul civil se referă la drepturile părintelui separat de copil (art. 401). În acest caz, textul de lege dispune astfel: *în cazurile prevăzute la art. 400, părintele sau, după caz, părinţii separaţi de copilul lor au dreptul de a avea legături personale cu acesta. În caz de neînţelegere între părinţi, instanţa de tutelă decide cu privire la modalităţile de exercitare a acestui drept*.

Potrivit Convenţiei Europene a Drepturilor Omului, dreptul la respectarea vieţii private şi de familie, art. 8, *orice persoană are dreptul la respectarea vieţii sale private şi de familie, a domiciliului său şi a corespondenţei sale.* Convenţia dispune şi că *nu este admis amestecul unei autorităţi publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege şi dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea naţională, siguranţa publică, bunăstarea economică a ţării, apărarea ordinii şi prevenirea faptelor penale, protejarea sănătăţii sau a moralei, ori protejarea drepturilor şi libertăţilor altora*.

Un alt act normativ care îşi găseşte aplicabilitatea în studiul nostru este

Legea nr. 272/2004 privind protecţia şi promovarea drepturilor copilului. În cuprinsul art. 16, legiuitorul român duspune astfel: *Copilul care a fost separat de ambii părinţi sau de unul dintre aceştia printr-o măsura dispusă în conditiile legii are dreptul de a menţine relaţii personale şi contacte directe cu ambii părinţi, cu excepţia situaţiei în care acest lucru contravine interesului superior al copilului. Instanţa judecătorească, luând în considerare, cu prioritate, interesul superior al copilului, poate limita exercitarea acestui drept, dacă există motive temeinice de natură a periclita dezvoltarea fizică, mentală, spirituală, morală sau socială a copilului*.

În practica judiciară s-a decis că drepturile părinteşti se exercită de către părintele căruia i s-a încredinţat copilul, iar celălalt păstrează dreptul de a avea legături personale cu copilul şi de a veghea la creşterea, învăţătura şi pregătirea profesională a acestuia, respectiv, interesul superior al copilului.

3. Plata pensiei de întreţinere în legislaţia română

Cu privire la pensia de întreţinere şi plata acesteia, codul civil român reglementează care sunt subiectele obligaţiei de întreţinere. Astfel, legiuitorul român arată că *obligaţia de întreţinere există între soţ şi soţie, rudele în linie dreaptă, între fraţi şi surori, precum şi între celelalte persoane anume prevăzute de lege,* inclusiv în cazul adopţiei (art. 516).

O situaţie suplimentară este reglementată şi în referire la art. 521 Cod civil, referitor la pluralitatea de debitori, în cazul în care obligaţia de plată a pensiei de întreţinere este datorată de mai multe persoane. În cazul copilului cu locuinţa la alte persoane decât părinţii, avem pluralitate de debitori (ambii părinţi).

Cu privire la creditorii întreţinerii, această situaţie este reglementă atât de Codul civil român (art. 524), cât şi de acte normative la nivel european, respectiv, Regulamentul Bruxelles II, Convenţia de la Haga (1958) şi Convenţia Naţiunilor Unite din anul 1956. Toate acestea arată o preocupare neechivocă a legiuitorului naţional şi internaţional în sensul reglementări plăţii pensiei de întreţinere.

O altă problemă reglementată de legiuitorul român este situaţia în care *care* părinţii n-ar putea presta întreţinerea fără a-şi primejdui propria lor existenţă. În acest context, *instanţa de tutelă poate încuviinţa ca întreţinerea să se asigure prin valorificarea bunurilor pe care acesta le are, cu excepţia celor de strictă necesitate* (art. 525 Cod civ.).

Cât priveşte cuantumul obligaţiei de întreţinere, acesta este stabilit în cotă

procentuală, în raport de numărul copiilor rezultați din căsătorie, din afara căsătoriei ori din adopție. O particularitate o reprezintă reglementarea pe care legiuitorul a stabilit-o cu privire la pensia datorată pentru un copil, respectiv, de *până la o pătrime din venitul său lunar net.* Pentru doi, trei sau mai mulţi copii, legiuitorul român nu mai lasă la aprecierea autorității care stabilește pensia limita sumei, ci stabilește el însuşi fracţia strictă de o treime pentru 2 copii şi o jumătate pentru 3 sau mai mulţi copii (nu se mai face mențiunea ”până la...”) – art. 529 Cod civ.

Şi cu privire la aceste aspecte persoana care se face vinovată de nerespectarea legii poate fi atrasă răspundere penală în temeiul infracţiunii de abandon de familie, când părintele nu îndeplineşte obligaţia pe care şi-a asumat-o sau pe care a stabilit-o instanţa în sarcina sa, timp de 3 luni, consecutive şi, obligatoriu, cu rea-credinţă (condiţii cumulative). Nu are importanţă dacă obligaţia este stabilită în cotă procentuală ori în sumă fixă.

4. Fapte care pot atrage răspunderea penală a părintelui, în cazul nerespectării convenţiei părţilor ori a hotărârilor judecătoreşti

Cu privire la situaţiile în care poate fi atrasă răspunderea penală a părintelui, în situații de conflict [2], în cazul nerespectării convenției părților ori a hotărârilor judecătorești, legislația română reglementează, în cuprinsul codului penal o serie de situații, cum ar fi: art. 287 Cod pen., referitor la nerespectarea hotărârilor judecătorești (pentru programul de vizită minor), art. 378 Cod pen. privind abandonul de familie (obligația de întreținere), care sancționează *neplata, cu rea-credință, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă,* dar *fapta nu se pedepsește dacă, înainte de terminarea urmăririi penale, inculpatul își îndeplinește obligațiile,* art. 379 Cod penal, care reglementează nerespectarea măsurilor privind încredinţarea minorului.

Aceste situaţii de fapt, care se concretizează în atingerea adusă unor dispoziţii legale care protejează minorii, sunt considerate ca fapte care încalcă drepturi ale copilului, iar poziția statului este fermă și încearcă să suplinească vătămarea suferită de copil. Se întâmplă uneori să fie vorba inclusiv despre violență domestică [3] [4]. Legiuitorul nu are în vedere protejarea părintelui, atât timp cât acesta nu respectă relațiile de rudenie și obligațiile care reies din aceste relații. Dimpotrivă, legiuitorul urmărește interesul superior al copilului și îl protejează pe acesta prin mijloace de drept penal, fiind vorba despre valori și interese sociale foarte importante.

Practia judiciară națională este bogată în această privinţă, judecătorul român confruntându-se destul de frecvent cu probleme de tipul celor menţionate anterior. Mai ales, în situaţia în care unul dintre părinţi, de regulă, cel care este debitorul obligaţiei de întreţinere, nu locuieşte pe teriotoriul României. Această situaţie de fapt îngreunează punerea în executare a hotărârilor, ceea ce dă eficienţă normelor juridice cu caracter de extranietate, care se aplică în aceste cazuri.

Nu este imposibil de pus în executare o hotărâre, ci este necesară aplicarea unei proceduri specifice, care presupune apelarea la convenţiile de colaborare dintre state. Dacă este vorba despre state care statut de stat membru al Uniunii Europene, punerea în executare a hotărârilor prin care unul dintre părinţi este obligat să presteze întreţinere în favoarea copilului său, procedura de judecată este mai facilă [5].

Problema care poate apărea vizează situaţia în care, de exemplu, plata pensiei de întreţinere trebuie să se facă pentru un copil care are domiciliul pe teritoriul altui stat decât cel în care locuieşte părintele-debitor. Sunt situaţii practice în care creditorului obligaţiei de întreţinere, copilului, i se solicită recunoaşterea hotărârii prin care i s-a recunoscut acest drept, pe terioriul statului de domiciliu al părintelui debitor. Această recunoaştere pe poate face pe calea procedurii de exequatur, iar demersurile pe care creditorul trebuie să le facă necesită timp şi presupune, uneori cooperare internaţională [6].

De asemenea, sunt situaţii în care, până la recunoaşterea hotărârii de către statul de domiciliu al debitorului obligaţiei de întreţinere, creditorului nu i se permite plata retroactivă a întreţinerii, ceea ce presupune că suma datorată pe o anumită perioadă poate fi pierdută de către copilul-creditor.

Aceste aspecte, cât şi altele, care sunt legate de legislaţia aplicabilă fiecărui stat în parte fac necesară şi utilă apariţia unei reglementări care să protejeze interesul superior al copilului.

Concluzii

Raporturile juridice dintre persoane, în special în relaţiile de familie sau în cele asimilate familiei presupun o legătură specială pe care legiuitorul a înţeles să o protejeze în mod deosebit.

Prin tema aleasă am adus o modestă contribuţie la prezentarea şi analizarea unor aspecte de teorie şi de practică judiciară întâlnite în dreptul românesc cu privire la *programul de vizitare a minorului* şi *plata pensiei de*

întreţinere. Aşa cum am arătat, legislaţiei române i se alătură unele acte normative internaţionale aplicabile la nivel european şi nu numai, ca efect al aderării României la unele convenţii internaţionale.

Separarea părinţilor ori divorţul acestora produce consecinţe faţă de copii, mai ales faţă de copiii minori, consecinţe care pot presupune implicaţii civile şi penale. În acest context, păstrarea relaţiilor părinţilor cu copiii lor trebuie înţeleasă atât din perspectiva interesului superior al copilului, dar şi din punctul de vedere al interesului manifestat de către părintele care nu locuieşte cu copilul său, mai ales atunci când relaţia personală părinte-copilul său se află sub protecţia unei valori sociale ocrotite prin legea penală.

Reţinem că programul de vizitare a minorului trebuie solicitat de către părintele cu care copilul minor nu locuieşte, nefiind acordat din oficiu de către instanţa de judecată şi nici nu este obligatoriu a fi cerut de către părintele la care copilul minor va avea locuinţa (dimpotrivă).

De asemenea, dreptul românesc prevede stabilirea contribuţiei lunare ori a pensiei de întreţinere în favoarea copilului minor ori a copilului major şcolarizat, până la vârsta de 25 de ani, care nu obţine venituri pentru a se întreţine. Această contribuţie revine în sarcina părintelui potrivit nevoilor copilului şi în raport de posibilităţile părintelui. Termenul de ”părinte” este formulat generic, în sensul că obligaţia de întreţinere revine, practic, ambilor părinţi, doar că fiecare dintre părinţi îşi aduce contribuţia în bani şi/sau în natură, acordând copilului suportul necesar în vederea creşterii, educării, formării şi întreţinerii acestuia.

Cele ce preced ne conduc la concluzia că, din punctul de vedere al legislaţiei române, aceasta acoperă problematica în materia stabilirii programului de vizită şi a stabilirii pensiei de întreţinere în favoarea minorului. De asemenea, se poate spune că practica judiciară română poate contribui cu succes la jurisprudenţa europeană, ca urmare a soluţiilor pronunţate în cauzele cu care au fost sesizate, cu atât mai mult cu cât judecătorul român s-a confruntat şi cu elemente de extranietate în situaţia părinţilor şi/sau a copiilor care, deşi sunt cetăţeni rmâni, sunt stabiliţi pe teritoriul altor state.

Referinţe:

1. NIŢĂ, A.J., Consacrarea constituţională şi legală a dreptului la informaţie. Impactul stărilor excepţionale asupra dreptului la informaţie, Revista de Drept Constituţional nr. 2/2019, Universul Juridic, Bucureşti, p. 20-34
2. PARIS, S., SÎRBU, R., CADAR, E, TOMESCU, A., ERIMIA, C.L., Conflict – a

necessary evil, European Journal of Social Sciences Education and Research, (EJSER), Jan-Apr. 2016, Vol. 6
3. MITRA, M., Aspecte juridico-penale privind violenţa domestică, Revista Simpozionului Naţional cu tema „Copii şi violenţa – metode de prevenţie”, Bucureşti, 2008, p. 15
4. MITRA, M., Noua dimensiune a violenţei în familie. Manifestări şi prevenire (“The New Dimension of Violence. Manifestations and Prevention”), Analele Universităţii „Ovidius”, Seria Ştiinţe Economice, decembrie 2014, p. 89
5. BOTINĂ, M.,MARIN, M., The Dissolution of a Marriage on the Territory of an EU State, Between a Romanian Citizen and The Citizen of That State. Territorial Competence, „Proceedings of the 2nd International Conference on Law and Social Order”, Constanta, March 2-3, 2012, Contemporary Readings in Law and Social Justice, vol. I, Addleton Academic Publishers, New York, p. 48-52
6. (MITRA) RADU, M., MITITELU, C., Specific Provisions on the Procedure for Judicial Cooperation in Criminal Matters, “Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series Volume XIII, Issue1, mai 2013, p.1599